

ČLÁNKY / ARTICLES

Pegida a migrační politika¹

Lukáš Novotný²

Department of Political Science and Philosophy, Faculty of Arts,
Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem

Pegida and migration policy. Pegida exists since 2014 and is one of the most important contemporary organized form of social protest in Germany, and indeed, it is regularly demonstrating. It is associated with Dresden city and criticism of the current governing squad in Germany, and it understands as a proponent of the interests of "ordinary people". This study will deal with Pegida, with a focus on the ways in which she criticizes the Federal Republic of Germany's migration and asylum policies. This text is grounded in the fact that Pegida contributes to the current debate and to the existence of this "gap". We will look at criticism of Pegida in the context of the current German debates on Leitkultur, about the role of Islam in today's German society. The text will also present Pegida's main development phase with focus of its program (Dresden theses), public speeches (especially on demonstrations) and the ideas of its representatives.

Keywords: protest, politics, Germany, Pegida, migration, opinion-policy gap

How to Cite: Novotný L. 2017. „Pegida a migrační politika“ *Central European Journal of Politics* 3 (2): 39–54.

1. Úvod

Když se 20. října 2014 vydali poprvé do ulic saské metropole Drážďan první demonstrující, první „Patriotští Evropani proti islamizaci vlasti“ (*Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*), tedy Pegidy, tak nic nenasvědčovalo tomu, že by se z toho mohlo být do budoucna vytvořit něco dlouhodobého a organizovaného. Ovšem zatímco jich na tomto prvním mítinku bylo na 350, tak počet rostl až do 12. ledna 2015 na dosud rekordních 25 000 demonstrujících. V roce 2015 se dokonce vícekrát sešlo přes 20 000 osob (Berliner Morgenpost 2015). V roce 2016 již však poklesl počet na 5 000 s nadále klesající tendencí. Úspěch Pegidy v tomto rozměru však nikdo příliš

---

¹ Tento text vznikl v rámci projektu „Niche parties jako téma politologické analýzy“ podpořeného z prostředků na specifický výzkum UJEP v Ústí nad Labem.

² Korespondence: Dr. Lukáš Novotný působí jako odborný asistent na Katedře politologie a filozofie, Filozofická fakulta, Univerzita J. E. Purkyně, Pasteurova 3571/13, 400 96 Ústí nad Labem, Česká republika. E-mail: lukas.novotny@ujep.cz

nepředpokládal, a to tím spíš, že se jí fakticky nepodařilo rozrůst svými aktivitami za hranice Drážďan (Jesse 2017; Pfahl-Traugher 2015; Salzborn 2015). Dopadlo to však jinak: Pegida dodnes existuje, jakkoli její aktuální síla již není taková jako v prvních letech. Fenomén Pegidy v sobě skrývá hned několik otázek, zejména to, jaké jsou příčiny jejího úspěchu, jak ovlivňuje toto protestní hnutí veřejnou debatu a jak ovlivňuje postoje politických stran.

Znepokojení demonstrujících v rámci Pegidy bylo a je dané zejména migrační krizí z léta roku 2015, kdy se právě Německo stalo zemí, která přijala vůbec nejvíce migrantů. Migrační proud tehdy procházel jednotlivými státy Evropy až na jih Německa, což vyvolalo (nejen) v části německé populace neklid a skepsi vůči schopnostem státu zajistit vnitřní a vnější bezpečnost země a tyto obavy se přenesly i na dosavadní působení země v Evropské unii a v rámci Schengenské spolupráci (Novotný 2015). Vyskytly se přitom poněkud paradoxně u východoněmecké populace, která je s následky migrace konfrontována výrazně méně než západ země. Tato studie se teoreticky opírá o tezi *opinion-policy gap* od Garyho Freemana (1995), podle níž existuje jakási elementární neshoda mezi migrační politikou státu na straně jedné, která je v západních demokraciích v podstatě liberální, a postoji populace, které jsou zpravidla dosti odmítavé a kritické. Tyto odlišné postoje mezi „restriktivností“ a „liberalností“ vyjadřují odlišné přístupy vůči migraci a migrační politice, kdy jinak jedná stát, vázaný různými bilaterálními či mezinárodními smlouvami, ale i různými úmluvami o lidských právech a zcela jiné je v těchto otázkách veřejné mínění, které je složeno ze sady jednotlivců, přistupujících obecně k jinakosti s větší či menší skepsí, s neznalostí a nezřídka kdy i s pocitem ohrožení. Ve volbách až dosud nebyla migrační politice přikládána taková pozornost a rozhodující úlohu pro preference voličů měla spíše „klasická“ ekonomická a sociální témata. Ovšem právě současné globální či minimálně evropské problémy a zejména poslední migrační vlna proměňují postupně postoje voličů vůči migraci (Novotný 2015). Ta se tím dostává stále více do preferenčního rámce, na základě něhož se voliči rozhodují pro tu či onu stranu.

Podobné je to i v Německu, kde získává z těchto témat největší politický kapitál zejména strana Alternativa pro Německo. Ta je od září 2017 zastoupena jako třetí nejsilnější politická síla i ve spolkovém sněmu a ze všech stran zaznamenala oproti volbám v roce 2013 vůbec největšího přírůstek voličské podpory. Krom toho je dnes přítomna se svými poslanci fakticky ve všech zemských sněmech, tedy v těch spolkových zemích, v nichž od roku 2014 až do současnosti probíhaly zemské volby. Voliče oslovovala a oslovuje v první řadě varováním před dalším otevíráním se země, volá naopak po restriktivní migrační politice a odmítá islám jako politické náboženství. V tom jsou podobnosti s Pegidou, která však (dosud) netransformovala svou strukturu v politickou stranu (Danics 2016). Jedná se aktuálně bezesporu o největší společenské protestní hnutí, které je výrazem současné kritiky migrační krize.

V této studii budeme chtít poznat charakter tohoto *opinion-policy gap*, který má v tradičně cizincům otevřeném Německu rozměr prolomení politického tabu a politické korektnosti. Budeme chtít rozklíčovat argumentační rovinu požadavků Pegidy právě s ohledem na tento teoretický koncept. V této souvislosti se Pegida dosud nestala výzkumným tématem. Pokusíme se zjistit, jaké jsou postoje Pegidy a jak se proměňují. Existuje totiž tzv. *policy-opinion lag*, tedy předpoklad proměny politiky pod vlivem části populace, jež dokládá určitý reaktivní charakter fungování politiky. To minimálně v Sasku pozorujeme například u saské CDU, které je v této souvislosti často vytýkáno, že je „slepá na pravé oko“, že se snaží zavděčit sympatizantům Pegidy (Frankfurter Rundschau 2017). A existuje i *opinion-policy congruence*, v případě Pegidy a migrační politiky může jít o jistý názorový konsensus o ekonomickém přínosu migrace. I tyto procesy se bude snažit sledovat tato studie. Nejprve bude vysvětlen pojem *opinion-policy gap* v kontextu výzkumu migrace. Následně bude vyloženo fungování Pegidy s její kritikou a požadavky na německou migrační politiku. Tato konfrontace následně přispěje k zodpovězení za prvé toho, zda teze o *opinion-policy gap* platí, a toho, jakou úlohu při těchto odlišných pozicích obou stran sehrává Pegida, jak napomáhá radikalizaci populace a jaké jsou nejčastější argumentační pozice Pegidy vůči migraci.

2. Opinion-policy gap

Koncept *opinion-policy gap* (dáme též jako OPG) patří v současném výzkumu migrace k jednomu z nejvíce citovaných. Hodí se názorně na schéma, které ostatně používá i sama Pegida: na straně jedné je „liberální politika“, která je vyzývána k „zastavení islamizace Evropy“, na straně druhé je „restriktivní obyvatelstvo“, znázorňované jako znepokojený lid z toho, že politika jde proti němu a že ho nedokáže dostatečně ochránit. Jde o subjektivní znepokojení, související poměrně přirozeně s obavou z jinakosti, jež se značně navýšila právě v důsledku migrační krize a jež je doprovázena velmi kritickým postojem vůči Evropské unii. Poněkud ironicky je v literatuře koncept OPG považován za „Iron-Law“ (Bonjour 2011: 111) a podobně jako i u jiných konceptů, takto hojně používaných v různých politologických a sociologických studiích, je i zdrojem silné kritiky (Bonjour 2011; Ellermann 2006; Morales, Pilet a Ruedin 2015; Scholz 2012).

V relevantní literatuře však občas nalezneme již i faktické příznání existence OPG. Klaus Bade například píše o tom, že německá migrační politika „přeskákala veřejné mínění sedmimilovými botami“ (Bade 2015: 20). Je to potvrzení toho, že od 90. let minulého století pozorujeme rozpory mezi pojetím migrační politiky na straně jedné a narůstající kritikou lidu na straně druhé, což dokládá i řada odborných studií, které právě z konceptu OPG vycházejí (Hollifield 1992, 2012; Cornelius, Martin a Hollifield 1994; Freeman 1995). Christina Boswell (2007: 75) rozlišuje navíc dva základní typy: *control gaps*, které nazývá *outcome gap* a *opinion-policy gap*. O *outcome gap* hovoříme

tehdy, pokud se konkrétní politické kroky neshodují s proklamovanými cíli (v tomto případě migrační politiky). Toto jistě není pouze specifikum migrační politiky, implementace zákonných nařízení se přeci nedaří v žádné oblasti politiky beze zbytku (Bonjour 2011: 91; Eule 2014). Toto tedy není v politice nic neobvyklého: lze to použít tehdy, když se chceme vyhnout některým negativním vlivům na společnost, například v oblasti životního prostředí nebo v případě iluze o silném vlivu státu (Newig 2010).

Migrační politika byla pro široké vrstvy populace po dlouhá léta většinou něco, co nepovažovaly za důležité téma. To se však s dnešním nárůstem migrace mění. Mění se také programové preference populace při výběru politických stran, kdy je to dnes stále častěji právě přístup k migraci, na základě něhož se lidé rozhodují pro tu či onu stranu, a to nikoli pouze v zemích, jako je Německo, v nichž migranti existují, ale i například v České republice, kde migranti v podstatě nejsou. To je pro politiky zcela nová realita, a je proto třeba migrační politiku nejen vysvětlovat, ale i ji více ztransparentnit. Doba, kdy široké vrstvy obyvatelstva de facto o ni neprojevovaly zájem, je totiž již pryč. To patrně přinese proměnu i v současném *opinion-policy gap*, tedy mezi odlišnými očekáváními politiky a populace (Boswell 2007: 90). Přínos migrace jak například pro tuzemský pracovní trh, tak ale i nutnost přijímat uprchlíky a tím plnit lidskoprávní závazky tak je a bude nutné výrazně silněji vysvětlovat. Jak konstatuje Hollifield: „*Pravidla trhu vyžadují otevřenost a faktor mobility, zatímco pravidla liberální politiky, zvláště občanství, vyžadují určitý stupeň uzavřenosti.*“ (Hollifield 2012: 362)

Zajímavě se v tomto ohledu vyjádřil také James Hollifield, který tuto protichůdnou tendenci považuje za „liberálně paradoxní“ (Hollifield 1992: 574). Totiž, i kdyby byla zformulována restriktivní politika vůči migrantům, tak co přesto zůstane, jsou ústavou a dalšími úmluvami garantovaná práva migrantů. V Německu známe příklad roku 1973, kdy došlo k zastavení řízené migrace z Turecka a zemí Balkánu, přesto však migrace ještě několik let neustala v důsledku sestěhovávání rodin (Freeman 1995: 892). Navíc jsou to i různé ekonomické aspekty, které mohou napomáhat migraci, v tomto případě migraci pracovní, a to i přes eventuální rigidní přístup politiky k přijímání migrantů. V kontextu toho hovoří hned několik autorů o postupné ztrátě národních států nad problematikou migrace – na úkor mezinárodních organizací, závazků mezinárodního práva a různých forem supranacionálního soudnictví.

Jedna věc jsou však tyto aspekty mezi národní politikou a nadnárodními závazky jednotlivých států, druhá - a tu akcentuje Gary Freeman (1995) - zahrnuje akcent na vztah politiky a veřejného mínění. V této souvislosti hovoří o *opinion-policy gap* a velmi zjednodušeně řečeno to znamená, že zásady migrační politiky v liberálních demokraciích jsou vždy výrazně liberálnější a expanzivnější, než jaké jsou představy veřejnosti. Freeman se těmito odlišnostmi zabýval podrobně a uvádí pro ně některé důvody. Hovoří o „*constraint discourse over immigration*“ (Freeman 1995: 883) a uvádí,

že problematika migrace a migrantů tím, že se vymyká běžnému životu občanů a jejich pojetí liberální demokracie, tak se tím vymyká běžnému politickému diskurzu.

A i sami politici dobře vědí, že vysvětlit tato témata svým voličům je složité, takže i oni se snaží o nich hovořit co nejméně. Z toho pak plyne i to, že konkrétní přínos migrace si uvědomuje jen část – chce se říci velmi malá část – populace, zatímco zbytek (a může jít o většinu) se o toto nezajímá. Tedy do doby, než se to začne dotýkat jejich každodennosti (viz např. pocit ohrožení, přerozdělování výdajů státu tak, že je to ovlivní atd.). Přirozeně pak migrace má zastání jen u těch osob z řad autochtonního obyvatelstva, které s ní přijdou do kontaktu – u ostatních nikoli či podstatně méně. V případě pracovní migrace se k zastáncům pochopitelně budou řadit zaměstnavatelé atd. Jim v opozici pak stojí sice restriktivně zaměřená, ale nedobře organizovaná veřejnost. Migrační politika tak sehrává úlohu „klientské politiky“ („client politics“) (Freeman 1995: 886), tedy že při jejím formulování nemá veřejnost příliš velký vliv. Podle Freemana se politika a veřejné mínění při koncipování migrační politiky příliš neovlivňují.

Teoretický koncept *opinion-policy gap* sice prošel nutnou kritikou v rámci oboru, přesto se dnes jedná o velmi častý přístup různých prací o migraci, o to, co někteří nazývají jako „*universal truth about immigration policy*“ (Rosenblum a Cornelius 2012: 246). Kritika pak jde jednak směrem k tomu, aby se takto jednoznačně nekriticky tento postoj nepřebíral, aby se tedy z OPG nečinil železný zákon (Bonjour 2011: 111) a objevuje se i názor, že mezera mezi politickými rozhodováními a veřejným míněním není tak veliká, jak se to popisuje. A nalezneme také to, že i názory populace nejsou vždy takto restriktivní a odmítavé a že se zde vyskytují i liberální tendence (Bonjour 2011; Ellermann 2006).

Zajímavý kritický pohled na *opinion-policy gap* pochází od Morales, Pilet a Ruedin (2015), kteří zkoumali migrační politiku a veřejné mínění za posledních 15 let v sedmi evropských státech a zjistili, že OPG se dá vyzorovat pouze ve třech z nich (Nizozemsko, Rakousko, Španělsko). Naopak ve Velké Británii a Irsku se nevyskytuje. To ukazuje na jistou problematičnost tohoto konceptu. Navíc pokud vidíme, že veřejné mínění je skeptičtější vůči migrantům, pak je třeba diferencovat, vůči jakým. Tak například v Německu v letech 2011-2014 byl pozorovatelný trend, podle něhož ustupovala nenávisť vůči cizincům na obecné úrovni, na druhou stranu se však v podstatě současně rozšiřovaly nenávislné postoje vůči islámu. (Decker, Kiess a Brähler 2014).

3. Pegida – vývoj a program

Pegida je německá občanská iniciativa, která se ustanovila v říjnu roku 2014 v Drážďanech a která organizuje demonstrace proti „*islamizaci Německa*“. Počet

účastníků těchto protestů postupně narůstal, v současnosti má na Facebooku více než 200 tisíc příznivců. Platforma začala nejprve působit právě na Facebooku pod názvem „Mírumilovní Evropané proti islamizaci vlasti“ (*Friedliche Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*) (Geiges, Marg a Walter 2015: 11). Při první demonstraci v drážďanských ulicích, konané dne 20. října 2014, se uskupení nazvalo Pegida. Tohoto mítinku se účastnilo asi 300 osob. Ovšem na konci toho roku se počet demonstrujících rozrostl na 15 000 a akce Pegidy se konaly i v dalších německých městech, jako je např. Kolín nad Rýnem, Hannover či Lipsko, ovšem podpora byla podstatně menší než v Drážďanech. Na maximum účastníků se Pegida dostala 12. ledna 2015. Tehdejší demonstrace se uskutečnila krátce po islamistických teroristických útocích na pařížský satirický časopis *Charlie Hebdo* a přilákala 25 000 účastníků. Obecně jich během této doby chodilo ne méně než 17 000, což byla znatelná síla. Postupně se však počet demonstrujících zmenšoval. Profil těch, kdo se účastní aktivit Pegidy, se nedá jednoznačně určit (Patzelt 2016; Vorländer 2016). Jde především o osoby, které spojuje obava o stav společnosti. Ovšem vedle těchto normálních lidí se akcí účastní také pravicoví radikálové a extremisté a je prokazatelné i napojení na Alternativu pro Německo (Rucht 2015; Novotný 2016; Danics 2016).

Zakladatelem Pegidy je Lutz Bachmann, který byl odsouzen na dva roky za obchodování s drogami, díky čemuž sám nesmí zastávat veřejný úřad. Iniciativa kritizuje zejména německé migrační zákony a přístup tamních politiků k migrační krizi, ale i k Evropské unii. Německá politika podle Pegidy stále více ustupuje muslimské menšině, která se podle jejího názoru neustále odmítá integrovat. Hnutí rovněž vystupuje proti přestavbám německých škol a nemocnic na ubytovny pro muslimy, proti šikaně německých dětí ze strany těch muslimských a proti návrhům týkajících se zpěvu islámských písní o Vánocích, které podle Pegidy představují zradu křesťanských tradic a „německých hodnot“ (Virchow 2016).

Zejména období počátku roku 2015, tedy doba, kdy Pegida byla vůbec nejvíce vidět a slyšet, se vyznačovalo poměrně velkou podporou jejím aktivitám z řad společnosti, což potvrzují i výzkumy agentur, zkoumajících veřejné mínění. Například podle jednoho z výzkumů agentury TNS Emnid z prosince roku 2014 deklarovalo 53 procent občanů z nových spolkových zemí a 48 procent ze starých spolkových zemí podporu demonstrujícím z Pegidy. Z hlediska politické příslušnosti těchto osob se jednalo nejčastěji o podporovatele Alternativy pro Německo, což dokládá jistou ideologickou návaznost. Celých 43 procent Němců je přesvědčeno o tom, že sympatizanti Pegidy jsou především „lidé s obavami z rozšíření islámu“. Na druhou stranu se však 33 procent domnívá, že demonstrace Pegidy jsou navštěvovány pravicovými radikály (Presseportal.de 2014).

K podobným výsledkům dospěly také další výzkumy, které byly realizovány v prosinci 2014, například výzkum pro Zeit online, podle něhož vykazovalo 45 procent

populace plné nebo částečné pochopení pro aktivity Pegidy (Die Zeit 2014). A jisté obavy, které byly a jsou zřejmé v německé společnosti, potvrdil také výzkum pro Der Spiegel z konce roku 2014, podle něhož se 65 procent Němců domnívalo, že vládnoucí velká koalice neumí uspokojivě reagovat na obavy, které má obyvatelstvo v souvislosti s vývojem v oblasti integrace cizinců (Spiegel Online 2014). Tato čísla ukazují na odlišnosti v chápání migrační politiky a s tím spojené problémy na straně jedné a postoje populace na straně druhé, tedy na jistý *opinion-policy gap*.

Ostatně přelom let 2014 a 2015 vedl i k poměrně velkému zájmu médií o Pegidu: Pegida tehdy platila za uskupení, které se staví za zájmy obyčejných lidí, které varuje před cizinci, před ztrátou národní identity, před islamizací a reprezentuje je vůči politikům (Rucht 2015; Geiges 2015). Členové Pegidy akcentují kriminalizaci migrantů, poukazují na neúspěchy v jejich integraci, hovoří o existenci paralelních společností a snaží se využívat zejména různé útoky nejen v Německu k tomu, aby vyvolávali jakousi morální paniku (Rucht a Teune 2015). Co požadují, je restriktivní migrační politika po vzoru například Kanady nebo Austrálie. Toto vše najdeme v „Drážďanských tezích“ (Dresdner Thesen), které se nacházejí na internetových stránkách Pegidy a které jsou jakýmsi programem tohoto „politického hnutí, které se zabývá bez ideologické zaujatosti aktuálními politickými a společenskými problémy naší doby a které se snaží nalézat řešení na problémy společně s lidem“, jak to stojí v těchto tezích (Dresdner Thesen 2015). Podobně jako i jiná populistická hnutí kritizuje Pegida výdaje na integraci migrantů s odkazem na to, že „se vyhazují horentní sumy“ a že se pak nedostává financí na řešení různých společenských problémů, na zajištění kvality života středních vrstev: „Bezpečnostní riziko narůstá neustále a globální konflikty se vyostřují díky neodpovědné vnitřní i zahraniční politice.“ Azylová řízení se mají podle Pegidy zásadně zrychlit, jako příklad je zde uváděno Nizozemsko, a hovoří se o nutnosti rychle vyhošťovat ty osoby, jejichž řízení bude zamítnuto. Doslova zde též stojí: zanesení práva a povinnosti se integrovat do ústavy. Proti čemu též Pegida brojí, je vedle politického či náboženského fanatismu a islamizace také genderizace (Dresdner Thesen 2015).

V Drážďanských tezích stojí též odmítnutí dnešní podoby evropské integrace a přihlášení se naopak ke „spolupráci suverénních států“ (Dresdner Thesen 2015). To je další jasná kritika EU – navíc se jako jeden z bodů uvádí i potřeba normalizace vztahů s Ruskou federací. Pegida se zastává „referend po švýcarském vzoru“, což je podle ní druhé noha demokracie, která má stát současně s rozhodováními politických stran (Geiges 2015). Ty jsou označovány za vyčpělé a nefunkční, přičemž zvláštní kritika je směřována vůči vládnoucím stranám a vůči Angele Merkelové. Na demonstracích se kritika kancléřky objevuje skutečně velmi často, viz např. hesla „Paní Merkelová, my jsme ten národ!“ nebo „Merkel go home!“ Směrem k vnitřní politice se vyžaduje reforma rodinné politiky, vzdělávacího, důchodového a daňového systému, aniž by se tyto body dále rozváděly. Hovoří se o nutnosti vylepšení sociální situace tak, aby ti, kdo se

rozhodnou mít děti, nebyli „odrazováni tím, že je to ekonomicky zatíží“ (Dresdner Thesen 2015). Požadují, aby stát naopak tyto osoby intenzivně podporoval. Požadují též důsledné dodržování práva bez ohledu na původ a navýšení finančních zdrojů pro policii. V této souvislosti je častým předmětem kritiky Pegidy propouštění policistů a finanční úspory v této oblasti, naopak se vyslovují pro posilování policejního sboru a pro navyšování peněz na obranu.

Vědci, politici, zástupci církví a neziskových organizací dlouhodobě varují před nacionalismem, šířením nenávisti vůči islámu a rasismem, který se průběžně objevuje na demonstracích Pegidy. Ve zprávách o ochraně ústavnosti jsou popisovány pravicově extremistické tendence některých členů Pegidy (Piwoni 2015). Zejména radikalizace jejího programu od roku 2015 vyvolává otázky, nakolik jde vůbec tomuto uskupení o navázání dialogu, nakolik jsou k němu vůbec připraveni. Hned vůči několika členům Pegidy, a to i vůči některým organizátorům jejich akcí, jsou vedena trestní řízení (Becher, Begass a Kraft 2015). Například Lutz Bachmann je obviněn z šíření nenávisti. Jen v období od října 2014, tedy od první demonstrace, do listopadu 2015 bylo registrováno 940 trestních podání. Jde o různou formu deliktů, od tělesného ublížení, vyhrožování, až například po nošení znaků zakázaných organizací. Objevují se však i trestné činy, které nesouvisí bezprostředně s demonstracemi na drážďanském Altmarktu či na jiných místech města, jako jsou pokusy o útok výbušninou nebo útoky na ubytovny, v nichž žijí uprchlíci (Rucht, Teune 2015).

V německých médiích je opakovaně potvrzena souvislost mezi působením Pegidy a útoky na zařízení uprchlíků (Zeit online 2015). Pegidě není vytýkána pouze tato přímá souvislost s útoky například v saských zařízeních, ale i to, že vysílá signály k různým násilnostem i v jiných městech (Patzelt 2016). V tom je určitá síla tohoto uskupení, která sahá za hranice Drážďan a Saska. Zmiňuje se i souvislost mezi aktivitami Pegidy a pokusem o vraždu tehdejší kandidátky na primátorku Kolína nad Rýnem Henrietou Rekerovou (Stern.de 2016). Cizinci, kteří pobývají v Drážďanech, dokládají i to, co se v němčině nazývá „Alltagsrassismus“, tedy „každodenní rasismus“ (Sueddeutsche.de 2016). Doloženy jsou i dramatické příklady, jako ten z prosince 2016, kdy byl jeden z řečníků Pegidy odveden policií přímo při svém proslovu na demonstraci Pegidy, a to kvůli podezření na bombové útoky na muslimské modlitebny a na kongresové centrum v Drážďanech.

Pegida jistě není žádnou hláskou troubou německé společnosti. Pojmout ji jako výzkumný objekt, na němž chceme ukázat účinnost *opinion-policy gap*, lze proto jen skutečně omezeně. Přesto však je třeba vidět, že se jedná již třetím rokem o nejsilnější občanskou protestní aktivitu v rámci celého Německa. Pegida tak je jedním z projevů jakéhosi „neorganizovaného názoru“ společnosti, který je díky pravidelným organizacím přeci jen již nějak strukturovaný. Opakovaně je prezentován veřejně a je v rozporu s oficiální politikou vlády vůči migraci (Becher, Begass a Kraft 2015).

4. Pegida a postoj vůči migraci

Pokud se pokoušíme o definování postojů Pegidy vůči migraci, narážíme na dva přístupy. Tím prvním je to, že Pegida disponuje několika programovými dokumenty a dalšími prohlášeními, z nichž plyne poměrně jasný a ucelený přístup vůči této problematice (viz Dresdner Thesen 2015; Virchow 2016). Na straně druhé jsou však i výjevy přímo na demonstracích Pegidy, při nichž se naopak objevují některé reakce, které nejsou v souladu s těmito psanými dokumenty (Piwoni 2015). Ovšem oficiální postoje Pegidy vůči migraci a migrační politice existují – což je dáno tím, že de facto kvůli kritice této politiky Pegida vznikla. V jednom z pozičních dokumentů Pegidy, Drážďanských tezích, se píše o tom, že Pegida je „*pro přijímání válečných uprchlíků a také uprchlíků, kteří jsou politicky nebo nábožensky pronásledováni. To je lidská povinnost!*“ (Dresdner Thesen 2015). Na demonstracích Pegidy se to projevuje například hesly „*Jsme mírumilovní*“ (*Wir sind friedlich*). Zároveň se však vyslovuje Pegida pro to, aby byl do německé ústavy včleněn text o povinnosti cizinců se integrovat do německé povinnosti. To, že to tam dosud nestojí, je kritizováno, a to i proto, že zde nalezneme pouze právo na azyl.

Pegida kritizuje stávající systém umístování migrantů, dokonce tyto jejich různé ubytovny a další místa označuje jako „*nedůstojné*“ a naopak pléduje za efektivnější přerozdělování v rámci německých měst. Představitelé Pegidy jsou pro přerozdělovací mechanismy v rámci Evropské unie (Geiges 2015; Novotný 2015), poněvadž to podle nich odlehčí zátěži, kterou nese jejich země. Velmi proto napadají to, že značnou část z této poslední vlny přijalo hlavně Německo a že by se měly i ostatní členské země EU přihlásit k určité odpovědnosti. Vedle toho se však zejména při demonstracích objevují nenávistní a rasistické postoje, které však oficiálně nemají žádnou oporu v dokumentech Pegidy. Častou, v podstatě obvyklou reakcí jsou například hesla s různými negativními stereotypy z demonstrací jako „*Refugees not welcome*“ nebo „*RAPeugees not welcome*“. Ústředním narativem je pak obava z „*islamizace vlasti*“, doslova strach z cizinců a z ohrožení kulturní a náboženské identity země. Strach z islamizace zde tedy má své místo, na druhou stranu není minimálně ve verbálních projevech reprezentantů Pegidy artikulován tak silně, jako je tomu ve verbálních prezentacích při demonstracích, ale i ve veřejném mínění. Je to viditelné i na samotném programu Pegidy nebo na „*Drážďanských tezích*“ z roku 2015. Islám je zde jako téma potlačen a naopak se vyzdvihuje nutnost bránit křesťanské a židovské kořeny Německa. Co je však velmi silně odmítáno, jsou jakékoli viditelné prvky islámu ve veřejném životě – jako například stavby mešit (Rucht 2015: 29). Na plakátech při demonstracích v drážďanských ulicích se objevují hesla, odsuzující islám, jako například „*Nenávist, násilí, korán*“. Z výzkumu, který byl realizován mezi členy Pegidy, plyne, že podobně jako je odmítán islám jako

politické náboženství, tak si více než čtyři pětiny sympatizantů přejí, aby bylo posilováno národní uvědomování (Vorländer 2016; Patzelt 2016).

Proto je zřejmé, že migrační politika je nejčastěji zmiňována v kontextu zachování identity. Konkrétně se jedná o apel na zachování si příslušnosti ke křesťanským a židovským kořenům. Existuje poměrně rozsáhlá literatura, která se věnuje právě pohledu migrace na identitu (Hollifield 1992: 585). Pozoruhodné jsou z tohoto hlediska například závěry Rogera Brubakera (1992), který se na počátku 90. let věnoval Německu a také Francii. Podle něj tyto země sledují v otázkách politiky udělování státního občanství tendence, které jsou v nich zřejmé již od 19. století. V tradičně centralistické Francii je odkaz kladen na republikánskou tradici, v Německu naopak sledujeme akcent na příslušnost k „Volksgemeinschaft“, tedy odkaz na etnický a kulturní kontext národní identity. Tento pojem byl i přes jeho velmi negativní konotaci z doby nacistické nadvlády dlouhou dobu v podstatě platný: udělování státního občanství bylo spojeno nadále s poměrně jasným odkazem na *ius sanguinis* (princip původu). Situace se změnila nejpozději od roku 1999 prosazováním prvků *ius soli*, tedy principu udělování státního občanství podle místa narození, což původní *ius sanguinis* s jeho kulturalistickým apelem poměrně zásadně negovalo. Někteří další autoři (Worbs 2014: 52, 100) uvádějí, že princip udělování státního občanství v Německu nemá pouze jednu dominantní tradici, že jde spíše o jakýsi permanentně protichůdný proces, složený z více vlivů, které sehrávají v různých časových etapách různou roli.

Do tohoto kontextu pak vstupuje i debata o německé „Leitkultur“, tedy o tom, co mají být konkrétní znalosti a dovednosti majoritní společnosti, které mají cizinci s žádostí o státní občanství přijmout (Oberndörfer 2001; Lammert 2006; Nowak 2006). Tato debata se v Německu vede nejpozději od roku 2000, zesílila se pak od roku 2006 v kontextu zavádění jakýchsi vědomostních testů z německé kultury, které by měly podmiňovat udělování či neudělování státního občanství. Například v jednom z testů v Hesensku se vyžadovaly odpovědi na otázky typu: „*Německý malíř Caspar David Friedrich namaloval na jednom ze svých nejznámějších obrazů krajinu na ostrově Rujána. Jaký motiv ukazuje tento obraz?*“ (Schammann 2015). V další ze spolkových zemí, v Bádensko-Virtembersku, se zase žadatelů ptali v ústních pohovorech na jejich vztah k vraždám. Tento původní decentralizovaný systém dotazování na některé aspekty německé kultury a historie nakonec začal řídit Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky (BAMF), který sestavil test k základním znakům německého politického systému a ke kurzu z dalších německých reálií. Testovány byly a jsou znalosti německého jazyka. Situace se nakonec přechýlila spíše k zastáncům republikánského pojetí udělování státního občanství. Ovšem ti, kdo žádali zohledňování znalostí o kultuře a historii, tím umlčeni nebyli. Ozvali se opět při debatách o dvojím občanství a ocitli se v rozporu se zastánci republikánského pojetí, to když odkazovali na nutnost loajality ke státu (Worbs 2014: 142). Ostatně lze vzpomenout na to, jak velkou úlohu sehrávala otázka dvojího

občanství i ve volbách do spolkového sněmu v roce 2013, která přinutila politické strany vyjasnit své postoje k této problematice.

Tyto debaty o identitě jsou dnes z velké části debatami v huntingtonovském smyslu o střetu a neslučitelnosti koexistence mezi „západní“ a „muslimskou“ kulturou. Objevují se práce a výroky různých autorů, vědců, kulturologů, ale i například ekonomů a dalších názorových vůdců o pojetí islámu jakožto nebezpečí. Za všechny můžeme jako příklad uvést publikační činnost ekonoma a politika SPD Thila Sarrazina, který se velmi jasně vymezuje vůči islámu, poukazuje na jeho neslučitelnost s „naší“ civilizací a zdůrazňuje též souvislost mezi inteligencí a náboženskou příslušností (Sarrazin 2016). V protikladu k tomu názorovému proudu, který není v Německu nevýrazný, stojí iniciativy spolkové vlády a příslušných orgánů, které se snaží o dialog s islámskými organizacemi a obecně o snižování etnického napětí. Vzpomeňme například na to, jak v roce 2006, tedy během horlivých německých debat o „leitkulturě“, inicioval tehdejší ministr vnitra Wolfgang Schäuble Německou islámskou konferenci (Tezcan 2013) a podobná fóra se ustanovila v následných letech i na úrovni některých spolkových zemí. A pokud se přeneseme do doby, kdy již působila Pegida, tak zjistíme, že islám byl již součástí politiky a právního systému Spolkové republiky Německo. Například Brémy a Hamburg uzavřely tzv. státní smlouvy s islámskými svazy (Körs 2015), Hesensko například přiznalo jednomu ze svazů statut veřejné instituce (Spielhaus a Herzog 2015).

V tomto smyslu můžeme však těžko potvrdit tezi Freemana o *opinion-policy gap*, tedy o tom, že by se například tyto debaty vedly někde v zákulisí, bez vzhledu společnosti a s nějakým konspirativním nádechem. Je tomu přesně naopak, vedou se veřejně a transparentně s velkým zájmem veřejnosti. Těžko zde tak ob stojí argument Pegidy o tom, že „restriktivní“ a kritické postoje veřejnosti tak nejsou připuštěny do veřejných debat. Jejich požadavek na nutnost obrany národní identity, vedený v kontextu ochrany tradičních křesťanské společnosti oproti islámským vlivům tak je spíše třeba chápat jako pokus o nové nastavení této debaty (Novotný 2016). Děje se tak sice s argumentem, že dosud se tato diskuze nevede a že politici ignorují postoje veřejnosti, což však není s ohledem na současný stav příliš pravdivé. Je to tak spíše jejich snaha o prosazení vlastního názoru, o kritiku postojů etablovaných politických stran a v kontextu kritiky médií, která velmi často zaznívá, o kritiku jejich postojů. To je ovšem typický znak populistických stran, že jdou proti systému médií, který kritizují za jejich postoje, ale i za to, že se o nich neinformuje tak, jak by si přáli. A pokud se vyskytují některé pokusy politiků, které chtějí přispívat k integraci islámu do německé společnosti, jako je zejména ten od Angely Merkelové o tom, že „*islám patří do Německa*“, pak je to vnímáno jako červený hadr a přicházejí nesmiřitelné kritické reakce.

Pokud se tedy zaměříme na aspekt identity v současné debatě o migrační politice a vztáhneme-li ho na Pegidu, pak jde především o rozpor mezi představami Pegidy a reálnou politikou, která musí reagovat na to, že v zemi muslimové žijí a musí vysílat

signály, ale i činit konkrétní kroky k tomu, aby docházelo k integraci. Lze se zde tak sice ztotožnit s přirovnáním Klause Baadeho, který vzdálenost mezi postoji veřejnosti a migrační politikou vystihl pojmem „sedmimílové boty“ (Bade 2015: 20), který tedy přiznává existenci *opinion-policy gap*, ovšem společenská brizance těchto odlišností se nutně objevila teprve v posledních letech v důsledku současné migrační krize, která ukázala ve své síle nejen na to, že nefunguje Schengenská spolupráce a nástroje migrační a azylové politiky, ale že selhává i schopnost státu uchránit své hranice. Pegida na to reaguje politikou odmítnutí islámu, hovoří se o „Basta-Politik“ a Pegida tím ještě více prohlubuje současnou „mezeru“ mezi politikou a společností (Rucht 2015: 51).

Proto tlačí reprezentanti Pegidy na německou politiku a též na EU, aby vytvořily efektivní systém registrace, aby se vědělo, kdo přichází na území Unie a aby následovala jejich funkční redistribuce. Požaduje se efektivní práce s migranty, aby se jim věnovalo dost sociálních pracovníků, kteří by napomáhali k jejich integraci do německé společnosti. Toto plyne alespoň z klíčových dokumentů Pegidy. Realita na demonstracích je pak značně jiná.

Velmi je kritizován dosavadní systém při posuzování azylu. Pegida je pro zavedení azylového řízení po holandském nebo švýcarském vzoru, pro navýšení finančních prostředků pro Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky a pro razantní zkrácení doby azylového řízení, což má umožnit rychlejší integraci. V tomto kontextu se vyslovuje Pegida pro navyšování jednak rozpočtu policie, ale i stavu policistů a opakovaně se uvádí nulová tolerance vůči trestným činům osob s žádostí o azyl a migrantů. Její reprezentanti se zastávají práv žen a poukazují na to, že islám je náboženstvím, které tato práva nedodržuje. Zdůrazňuje se odmítání islámu jakožto politické ideologie (viz heslo „Nedejme islámu šanci“ – *Keine Chance für Islam*), přesto však Pegida deklaruje, že „není proti zde žijícím muslimům“ (Dresdner Thesen 2015). V jejích dokumentech se jasně píše o nutnosti zachovat křesťansko-židovské základy německé společnosti a o odmítání tzv. paralelních společností, ale i zavádění či toleranci právo šaría (viz heslo z demonstrací „Sasko zůstane německé“ – *Sachsen bleibt deutsch*). Tématem, které se aktuálně v Německu probírá, jsou muslimští kazatelé, bylo totiž odhaleno, že hned několik z nich vyzývalo k nenávisti vůči německému obyvatelstvu, což bylo Pegidou razantně odmítnuto (Becher, Begass a Kraft 2015).

5. Závěr

Pohled Freemana na migrační politiku, tedy perspektiva *opinion-policy gap*, je dnes často aplikován ve výzkumu migrační politiky. Freeman poukázal na protichůdné postoje „restriktivně“ orientovaného veřejného mínění na straně jedné a „liberálního“ zaměření migrační a integrační politiky v případě západních demokracií na straně druhé. Pegida byla pro tuto studii zvolena jako výzkumný objekt proto, že její argumentace je na této

„mezeře“ de facto vystavěna. Migrační politika je prezentována v souladu s argumenty Freemana o tom, že současné debaty o migraci se nejčastěji vedou s ohledem na vlastní identitu, na problém bezpečnosti a také ekonomiku. To jsou argumentační pozice, které se skutečně objevují v dokumentech Pegidy a též ve veřejných projevech jejích reprezentantů. Docházíme zde přitom k těmto závěrům.

Za prvé jsou zřejmé rozdíly v programových dokumentech Pegidy a v jejích veřejných prezentacích. Také to je de facto odraz jisté „mezery“, protože zatímco například v Drážďanských tezích, klíčovém dokumentu Pegidy, se hovoří o vědomí řešit migraci a přijímat migranty, tak veřejné projevy a též mediální ohlas na činnost Pegidy jsou zcela jiné a jednoznačně „restriktivní“ bez nějaké diference.

Za druhé vidíme sice přítomnost *opinion-policy gap*, kdy je zřejmé, že německá migrační politika opravdu přesákala veřejné mínění „sedmimílovými botami“ (Bade 2015: 20). Spíše bychom však měli hovořit o *opinion-policy lag*, tedy o tom, že u části populace dochází k zásadním proměnám jejich postojů vůči migraci a že se migrace dostává v rámci preferovaných témat, na jejich základě si Němci vybírají politické strany ve volbách, na významnější příčku. Je tím i z hlediska veřejnosti výrazně více sledována, než tomu bylo doposud.

Za třetí je zřejmé, že požadavky Pegidy na migrační politiku, která bude zohledňovat bezpečnostní aspekty země, jsou již dnes součástí politiky Spolkové republiky Německo. Ostatně i různí členové spolkové vlády se opakovaně nechávají slyšet v tom smyslu, že rozumí znepokojení a obavám veřejnosti a že podnikají kroky proto, aby například do země nepřicházeli lidé s teroristickými sklony, aby se zefektivnil princip vystěhování těch, kdo v azylovém řízení neuspějí, a aby se minimalizovala možnost uskutečnění teroristických útoků na německém území. Pokud bychom tedy mezi těmito postoji měli též najít „mezeru“, pak by byla na úrovni *intensity gap*, tedy například v odlišné představě o tom, jak rychle se tyto kroky mají a dají dělat. Nejde zde tedy o *policy-opinion lag*, jde jen o to, jak intenzivní jsou představy o opatřeních, která jsou podnikána k zajištění bezpečnosti.

Za čtvrté je zřejmé, že Pegida dnes není tou organizací, která by nastolovala agendu. Určitě ji však můžeme zařadit k organizacím, které podporují kritický názorový proud vůči konkrétní politice spolkových vlád a vůči Angele Merkelové. Je organizací, která poskytuje prostor pro ty, kteří jsou nejen v Sasku, ale obecně ve všech nových spolkových zemích frustrováni z ekonomického vývoje, kteří kritizují Evropskou unii a postoje země vůči přijímání uprchlíků.

Závěrem tedy konstatujeme, že Pegida a její představy nejsou ničím novým, jsou naopak ukotveny v současné debatě o migraci. Představy Pegidy a politiky jsou v mnohém odlišné, ovšem zejména v otázkách zajištění bezpečnosti nejsou zcela jiné a i například spolková vláda a její členové mají pro tyto jejich představy pochopení. Liší se pouze v naléhavosti řešení. Pegida se těší značné mediální prezentaci, což je dáno i mimo

jiné jejím silným akcentem na otázku identity, která je v populaci značně rozšířená. Pokud se vrátíme k tomu, zda existuje či neexistuje *opinion-policy gap*, kdy Pegida by byla jedním z projevů „restriktivního“ pohledu populace na migrační politiku Německa, pak je třeba to vidět diferencovaněji: neexistuje asi skutečně v tom pravém slova smyslu, neexistuje ani striktně odlišnost mezi „restriktivní“ populací a „liberální“ politikou, natolik je dnes migrační tematika ve společnosti diskutovaná a konkrétní teroristické útoky, ale i silná medializace tohoto tématu nutí politiky jednat. Migrace je ve společnosti velmi diskutovaným tématem, rozhodnutí politiků jsou tak pod silným dohledem. Pro to, abychom mohli odpovědět skutečně na otázku po existenci *opinion-policy gap*, tak by tedy bylo nutné podniknout další případové studie. Tato o Pegidě však jednoznačně ukazuje na to, že Pegida podporuje „restriktivní“ přístup společnosti k migrační politice a snaží se prezentovat jako zastánkyně zájmů „lidí“ před „politiky“. Na tomto konfliktu stojí její podstata.

Seznam literatury a zdrojů

- Bade, K. J. 2013. *Kritik und Gewalt. Sarrazin-Debatte, "Islamkritik" und Terror in der Einwanderungsgesellschaft*. Schwalbach/Ts: Wochenschau-Verlag.
- Becher, P., Begass C. a Kraft, J. 2015. *Der Aufstand des Abendlandes. AfD, PEGIDA & Co.: Vom Salon auf die Straße*. Köln: Papyrossa.
- Berliner Morgenpost. 2015. „Wir sind das Volk“. *Ehemalige DDRBürgerrechtler starten Aufruf gegen Pegida* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.morgenpost.de/berlin/article136067647/Ehemalige-DDR-Buergerrechtlerstarten-Aufruf-gegen-Pegida.html>
- Bonjour, S. 2011. "The Power and Morals of Policy Makers: Reassessing the Control Gap Debate." *International Migration Review* 45 (1): 89–122.
- Boswell, C. 2007. "Theorizing Migration Policy: Is There a Third Way?" *International Migration Review* 41 (1): 75–100.
- Cornelius, W. A., Martin, P. L. a Hollifield, J. F. 1994. „Introduction: The Ambivalent Quest for Immigration Control.“ In: A. C. Wayne, T. Takeyuki, L. M. Philip a F. Hollifield (eds.). *Controlling Immigration*. Stanford: Stanfrd University Press, 3–41.
- Danics, Š. 2016. „PEGIDA - bezpečnostní hrozba či výzva pro EU?“ *Bezpečnostní teorie a praxe* 16 (2): 63–80.
- Die Zeit. 2014. *Jeder Zweite sympathisiert mit Pegida* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2014-12/islam-pegida-fluechtlinge-deutschland-Umfrage>
- Dresdner Thesen. 2015. [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <https://pegidaoffiziell.wordpress.com/2015/02/16/zehn-thesen-in-dresden-angeschlagen-dafur-geht-pegida-auf-die-strase/>
- Ellermann, A. 2009. *States against migrants. Deportation in Germany and the United States*. Cambridge/New York: Cambridge University.
- Eule, T. G. 2014. *Inside Immigration Law. Migration Management and Policy Application in Germany*. Farnham: Ashgate Publishing.
- Frankfurter Rundschau. 2017. *Mit der Wut der Verzweiflung* [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.fr.de/politik/sachsen-cdu-mit-der-wut-der-verzweiflung-a-1375987>

- Freeman, G. P. 1995. „Modes of Immigration Politics in Liberal Democratic States.“ *International Migration Review* 29 (4): 881–902.
- Freeman, G. P. 2004. „Immigrant Incorporation in Western Democracies.“ *International Migration Review* 38 (3): 945–969.
- Geiges L., Stein, M. a W. Franz. 2015. *Pegida – die schmutzige Seite der Zivilgesellschaft?* Bielefeld: Transcript Verlag.
- Hollifield, J. F. 1992. *Immigrants, Markets, and States. The Political Economy of Postwar Europe.* Cambridge: Cambridge University.
- Hollifield, J. F. 2012. „Migration and International Relations.“ In: M. R. Rosenblum a D. J. Tichenor (eds.). *The Oxford Handbook of the Politics of International Migration.* Oxford/New York: Oxford University Press, 345–379.
- Jesse, E. 2017. „Phänomen Pegida. Literaturbericht.“ *Zeitschrift für Politik* 64 (1): 77–88.
- Pfahl-Traugher, A. 2015. „Pegida als neue Protestbewegung von rechts.“ In: U. Backes, A. Gallus a E. Jesse (eds.). *Jahrbuch Extremismus & Demokratie, Bd. 27.* Baden-Baden: Nomos, 154–171.
- Körs, A. 2015. „Die Hamburger Staatsverträge mit Muslimen und Aleviten im Spiegel der Bevölkerungsmeinung. Zur Notwendigkeit gesellschaftlichen Dialogs.“ In: I. Dirim, I. Gogolin, D. Knorr, M. Krüger-Potratz a D. Lengyel (eds.). *Impulse für die Migrationsgesellschaft.* Münster/New York: Waxmann, 209–224.
- Morales, L., Pilet, J.-B. a Ruedin, D. 2015. „The Gap between Public Preferences and Policies on Immigration: A Comparative Examination of the Effect of Politicization on Policy Congruence.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41 (9): 1495–1516.
- Newig, J. 2010. „Symbolische Gesetzgebung zwischen Machtausübung und gesellschaftlicher Selbsttäuschung.“ In: M. Cottier, M. Estermann a M. Wrase (eds.). *Wie wirkt Recht?* Baden-Baden: Nomos, 301–322.
- Novotný, L. 2015. „Euroskepticismus v Německu na příkladu Alternative für Deutschland.“ *Politics in Central Europe* 11 (1S): 149–162.
- Novotný, L. 2016. „Alternativa pro Německo: hrozba, nebo výzva pro německou demokracii?“ *Bezpečnostní teorie a praxe* 16 (4): 119–128.
- Patzelt, W. a Klose, J. 2016. *Pegida – Warnsignale aus Dresden.* Dresden: Thelem Verlag.
- Piwoni, E. 2015. „Claiming the Nation for the People: The dynamics of representation in German public discourse about immigrant integration.“ *Nations and Nationalism* 21 (1): 83–101.
- Presseportal.de. 2014. *N24-Emnid-Umfrage zu PEGIDA und Asyl: Deutsche vermuten Neonazis und besorgte Bürger hinter PEGIDA Mehrheit gegen Aufnahme von mehr Flüchtlingen - aber für eine bessere Betreuung von Asylsuchenden* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.presseportal.de/pm/13399/2903923>
- Rosenblum, M. R. a Cornelius, W. A. 2012. „Dimensions of Immigration Policy.“ In: M. R. Rosenblum a D. J. Tichenor (eds.). *The Oxford Handbook of the Politics of International Migration.* Oxford/New York: Oxford University Press, 245–273.
- Rucht, D. a Teune, S. 2015. „Die Marke Pegida. Ein rechtspopulistisches Erfolgsprodukt.“ *Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte* 62 (4): 14–16.
- Salzborn, S. 2015. „Demokratiefeerne Rebellionen. Pegida und die Renaissance völkischer Verschwörungphantasien.“ In: W. Frindte (ed.). *Rechtsextremismus und »Nationalsozialistischer Untergrund«.* *Interdisziplinäre Debatten, Befunde und Bilanzen,* Wiesbaden: VS Verlag, 359–366.
- Sarrazin, T. 2016. *Wunschdenken. Europa, Währung, Bildung, Einwanderung – warum Politik so häufig scheitert.* München: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Schammann, H. 2015. „PEGIDA und die deutsche Migrationspolitik. Ein Beitrag zur Differenzierung des Opinion-Policy Gap in der Migrationsforschung.“ *Zeitschrift für Politikwissenschaft* 25 (3): 309–333.

- Scholz, A. 2012. *Migrationspolitik zwischen moralischem Anspruch und strategischem Kalkül. Der Einfluss politischer Ideen in Deutschland und Frankreich*. Wiesbaden: VS Verlag.
- Spiegel Online. 2014. *SPIEGEL-Umfrage zur Flüchtlingspolitik Deutsche fühlen sich von Regierung übergangen* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/deutsche-kritisieren-fluechtlingspolitik-ein-drittel-stimmt-pegida-zu-a-1008274.html>
- Spielhaus, R. a Herzog, M. 2015. *Die rechtliche Anerkennung des Islams in Deutschland* [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://library.fes.de/pdf-files/dialog/11386.pdf>
- Stern.de. 2016. *Kennst du Auschwitz? Du wirst dort enden* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.stern.de/politik/deutschland/rassismus-in-dresden---kennst-du-auschwitz--du-wirst-dort-enden--6831304.html>
- Sueddeutsche.de. 2016. *Der Hass der Neunziger kehrt zurück* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.sueddeutsche.de/politik/todesopfer-rechtsextremer-gewalt-der-hass-der-neunziger-kehrt-zurueck-1.2928408>
- Tezcan, L. 2013. „Das strittige Kollektiv im Kontext eines Repräsentationsregimes. Kontroversen auf der Deutschen Islam Konferenz (2006-2009).“ In: E. Özkan, A. Langenohl, V. Rauer a C. M. Voigtmann (eds.). *Die Integrationsdebatte zwischen Assimilation und Diversität*. Bielefeld: transcript, 159–181.
- Virchow, F. 2016. „PEGIDA: Understanding the Emergence and Essence of Nativist Protest in Dresden.“ *Journal of Intercultural Studies* 37 (6): 541–555.
- Vorländer, H., Maik, H. a Schäller, S. 2016. *PEGIDA. Entwicklung, Zusammensetzung und Deutung einer Empörungsbewegung*. Wiesbaden: VS Verlag.
- Worbs, S. 2014. *Bürger auf Zeit. Die Wahl der Staatsangehörigkeit im Kontext der deutschen Optionsregelung* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Beitragsreihe/beitrag-band-7-buerger-auf-zeit.pdf?_blob=publicationFile
- Zeit Online. 2015. *Zahl rassistischer Übergriffe steigt* [online]. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2015-01/pegida-anstieg-gewalt-gegen-migranten>